

14.5.2020

EOAK/784/2019

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jarmo Hirvonen

Takavarikon kumoamista koskeneen vaatimuksen käsittely

1 KANTELU

Kantelija on kertonut kantelussaan, että poliisi oli kohdistanut kantelijan omaisuuteen lukuisia takavarikkoja 29.3.–2.4.2017 rikosasiassa, joka oli sittemmin edennyt Varsinais-Suomen käräjäoikeuteen. Asiassa oli ollut tarkoitus toimittaa pääkäsittely 9.11.2017, mutta se oli peruutettu. Kantelija oli 28.11.2018 toimittanut käräjäoikeuteen vaatimuksen takavarikkojen kumoamisesta, mutta vaatimusta ei ollut käsitelty laissa edellytetyssä ajassa eikä takavarikoitua omaisuutta ollut palautettu. Kantelija on pitänyt tilannetta laittomana ja pyytänyt, että takavarikoidun omaisuuden kohtalo tutkitaan.

2 SELVITYKSET

Kantelun johdosta on hankittu selvitykset käräjätuomari A ja hovioikeudenneuvos B, joka aikaisemmin oli toiminut käräjätuomarina Varsinais-Suomen käräjäoikeudessa, sekä lausunto Varsinais-Suomen käräjäoikeuden laamannilta C.

Selvitysten ja lausunnon perusteella on ilmennyt, että kantelussa tarkoitettut takavarikot ovat liittyneet käräjäoikeudessa vireillä olleeseen asiaan R 17/3269, jossa kantelija oli yksi vastaajista. Syyte takavarikoiden perusteena olevasta rikoksesta oli nostettu neljässä kuukaudessa esineen tai omaisuuden takavarikoimisesta. Käräjätuomarina asiassa oli ensin toiminut Kirsti B ja hänen siirryttyä hovioikeuteen 1.2.2019 lukien A.

Selvityksistä on ilmennyt myös, että asia R 17/3269 oli ollut tarkoitus käsitellä yhdessä asian R 17/4314 kanssa ja että juttukokonaisuuden vastaajia oli ollut sairaalassa ja vankina Virossa, mikä oli viivytännyt pääkäsittelyn toimittamista.

Laamanni C ja hovioikeudenneuvos B ovat edellä mainituissa lausumissaan katsoneet, ettei kantelussa tarkoitettun kantelijan vaatimuksen käsittelyssä ollut kysymys pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n 2 momentissa tarkoitettusta tilanteesta, jossa syytteen käsittelemistä ei olisi käräjäoikeudessa vielä aloitettu. Sen vuoksi käräjäoikeus ei ollut lausumien mukaan menetellyt virheellisesti, vaikka vaatimusta ei ollut otettu käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta käräjäoikeuteen.

Käräjätuomari A on todennut, että hallituksen esityksen 4/2016 vp sanamuoto viittaisi siihen, että syytteen käsittelemisen alkamisella tarkoitettaisiin syytteen vireilletuloa. Toisaalta vanhan pakkokeinolain esitöiden HE 14/1985 vp perusteella syytteen käsittelyllä voidaan viitata syyt-

teen käsittelyyn pääkäsittelyssä. Tämän vuoksi A oli pääkäsittelyn 18.3.2019 peruunnuttua pitänyt tarpeellisena käsitellä takavarikon kumoamista koskevan vaatimuksen suullisessa käsittelyssä ja toimitanut istuntokäsittelyn asian ratkaisemiseksi.

Kantelija on antanut vastineensa selvityksistä ja lausunnoista ja kertonut vastineessaan asian myöhemmistä vaiheista käräjäoikeudessa.

Käytettävissäni ovat olleet myös seuraavat asiakirjat:

- Varsinais-Suomen käräjäoikeudelle 28.11.2018 osoitettu kantelijan vaatimus 29.3.2017–2.4.2017 tehtyjen takavarikkojen kumoamisesta.
- Varsinais-Suomen käräjäoikeuden päätös 18.4.2019 nro 19/535 (R 17/3269) edellä mainittuun kantelijan vaatimukseen.

3 RATKAISU

3.1 Tosiseikat

Edellä mainituista asiakirjoista on ilmennyt asian R 17/3269 käsittelyn osalta seuraavaa:

- 7.7.2017 haastehakemus, joka sisälsi syytteen ja takavarikoitua omaisuutta koskeneen menettämiskaatumuksen, toimitettiin Varsinais-Suomen käräjäoikeuteen ja asia tuli vireille.
- 31.8.2017 asiassa annettiin haaste.
- 9.11.2017 asiassa oli tarkoitus toimittaa pääkäsittely, joka kuitenkin peruutettiin.
- 28.11.2018 kantelija toimitti käräjäoikeuteen vaatimuksen takavarikkojen kumoamisesta.
- 18.3.2019 asiassa oli tarkoitus toimittaa pääkäsittely, joka kuitenkin peruutettiin.
- 27.3.2019 käräjätuomari tiedusteli kantelijalta, oliko 28.11.2018 toimitettu takavarikkojen kumoamista koskenut vaatimus edelleen voimassa.
- 8.4.2019 asianosaisille toimitettiin kutsut istuntoon, jossa käsiteltiin takavarikkojen kumoamista koskenutta vaatimusta.
- 12.4.2019 takavarikkojen kumoamista koskenut vaatimus käsiteltiin istunnossa.
- 18.4.2019 takavarikkojen kumoamista koskeneesta vaatimuksesta annettiin käräjäoikeuden päätös.

3.2 Kysymyksenasettelu

Asiassa on kysymys siitä, olisiko käräjäoikeuden vireillä olleessa rikosasiassa tullut ottaa käsiteltäväksi käräjäoikeuteen saapunut takavarikkojen kumoamista koskenut vaatimus pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n 2 momentin (806/2011) mukaisessa viikon määräajassa sillä perusteella, ettei syytteen tai menettämiskaatumuksen käsittelyn voitu haasteen antamisesta ja muista toimenpiteistä huolimatta katsoa alkaneen, koska asiaa ei pääkäsittelyn tultua peruutetuksi ollut käsitelty käräjäoikeuden istunnossa, vai voitiinko syytteen ja menettämiskaatumuksen käsittelyn mainittujen toimenpiteiden tai jo asian vireille tulon perusteella katsoa alkaneen, jolloin viikon määräaikaa ei ollut noudatettava.

3.3 Asian arviointi

Pakkokeinolain 7 luvun 15 § on sisällöltään seuraava:

”Takavarikon tai jäljentämisen saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Sen vaatimuksesta, jota asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa tai onko asiakirjan jäljennös säilytettävä käytettäväksi todisteena. Voimassa pitämisen tai säilyttämisen edellytyksenä on, että takavarikoimisen tai jäljentämisen edellytykset ovat edelleen olemassa. Lisäksi takavarikon voimassa pitäminen ei saa olla takavarikoimisen peruste ja takavarikosta aiheutuva haitta huomioon ottaen kohtuutonta. Tuomioistuin voi vaatimuksesta päättää myös, että asiakirja on takavarikossa pitämisen asemesta jäljennettävä.

Ennen syytteen tai menettämisseuraamusta koskevan vaatimuksen käsittelemisen alkamista tehty 1 momentissa tarkoitettu vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Sen käsittelemisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä vangitsemisvaatimuksen käsittelemisestä 3 luvun 1 ja 3 §:ssä säädetään. Takavarikkoa tai asiakirjan jäljennöksen säilyttämistä ei kuitenkaan tarvitse ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden kuukauden kuluttua asian edellisestä käsittelystä. Sellaiselle henkilölle, jota asia koskee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Asia voidaan kuitenkin ratkaista sanottua henkilöä kuulematta, jollei häntä tavoiteta.”

Nykyisen pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n 2 momentin sisältö vastaa pääosin aikaisempaa (voimassa 31.12.2013 saakka) pakkokeinolain 4 luvun 13 §:ä ([450/1987](#)) nyt tarkasteltavana olevilta osin. Mainittu säännös kuului seuraavasti:

”Takavarikon saattaminen tuomioistuimen tutkittavaksi

Sen vaatimuksesta, jota asia koskee, tuomioistuimen on päätettävä, onko takavarikko pidettävä voimassa. Vaatimus, joka on tehty tuomioistuimelle ennen kuin se on ryhtynyt käsittelemään syytettä, on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle. Sen käsittelystä on soveltuvin kohdin voimassa, mitä vangitsemisvaatimuksen käsittelystä on 1 luvun 9 ja 12 §:ssä säädetty. Tuomioistuimen on varattava niille, joita asia koskee, tilaisuus tulla kuulluksi, mutta kenenkään poissaolo ei estä asian ratkaisemista.”

Aikaisemmin voimassa olleen säännöksenkin mukaan vaatimus oli tuomioistuimessa otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa, jos syytteen käsitteleminen ei ollut vaatimuksen saapuessa vielä alkanut.

Pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n 2 momenttiin on 1.9.2016 voimaan tulleella lainmuutoksella ([357/2016](#)) lisätty syytteen käsittelemisen aloittamisen rinnalle menettämisseuraamusta koskevan vaatimuksen käsittelemisen aloittaminen. Muutokseen johtaneen hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa ([HE 4/2016](#) vp, s. 49) on tältä osin todettu seuraavaa:

”On mahdollista, ettei syytettä tulla nostamaan vaan tullaan esittämään ainoastaan menettämisseuraamusta koskeva vaatimus. Siksi momenttiin lisättäisiin määräys siitä, että jos takavarikon voimassapitämistä koskeva asia tulee tuomioistuimeen ennen menettämisvaatimuksen vireille tuloa tuomioistuimessa, asia on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta.”

Kärjäoikeuden menettelyä arvioitaessa on pohdittava, mitä syytteen tai menettämisseuraamusta koskevan vaatimuksen käsittelemisen alkamisella tarkoitetaan. Tarkastelussa on kiinnitettävä huomiota siihen rikosprosessuaaliseen toimintaympäristöön, joka on vaikuttanut rikoslain 4 luvun 13 §:n sanamuotoon lakia säädettäessä, ja toisaalta nykyisen rikosprosessin monimuotoisuuteen. Syytteen käsittelyn aloittamisen ajankohta ei nykyisin ole yhtä yksiselitteinen

kuin 1.1.1989, jolloin nykyistä lakia edeltäneen pakkokeinolain 4 luvun 13 §:n säännös tuli voimaan.

Syytteen käsittelyn aloittamisella tarkoitettiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) voimaantuloa 1.10.1997 edeltäneessä rikosprosessissa yleensä hetkeä, jolloin syyttäjä luki syytteen istunnossa, johon vastaaja oli haastettu tai jossa hän oli henkilökohtaisesti läsnä. Suuressa osassa rikosjutuista ei enää nykyisin toimiteta pääkäsittelyä tai muutakaan suullista istuntoa vaan ne käsitellään kokonaan kirjallisessa menettelyssä. Näin ollen syytteen käsittelyn aloittamisen ajankohtaa ei voida enää kytkeä tapahtumiin istuntosalissa.

Nykyisessä rikosprosessissa syytteen käsittelyn voidaan perustellusti katsoa alkavan jo haasteen antamisella ja joka tapauksessa viimeistään kirjallisen tai suullisen valmistelun yhteydessä. Pelkkää haastehakemuksen sähköistä vastaanottamista rikosasioissa käytettävässä Sakari-järjestelmässä, ja siitä aiheutuvaa asian vireille tuloa kärjäoikeudessa, ei luontevasti voida pitää syytteen tai menettämiskaavan käsittelyä aloittamisena, vaikka edellä siteeratut hallituksen esityksen (HE 4/2016 vp) lausumat viittaavatkin asian vireille tuloa merkityksellisyteen.

Vaikuttaa siltä, että pakkokeinolain 4 luvun 13 §:n säännöksellä, jota nykyinen laki siis tarkasteltavana olevilta osin vastaa lukuun ottamatta edellä todettua menettämiskaavaa koskevaa lisäystä, on alun perin pyritty turvaamaan se, että henkilö, jota takavarikko koski, sai jo ennen syytteen suullista käsittelyä mahdollisuuden saattaa takavarikon edellytykset tuomioistuimen tarkasteltaviksi. Takavarikon suorittamisen ja rikosasian ensimmäisen istunnon välinen aika saattoi olla pitkä, joten on ymmärrettävää, ettei mahdollisuutta esittää takavarikon kumoamista koskeva vaatimus istunnossa pidetty yksinään riittävänä oikeussuojakeinona.

Pakkokeinolain 4 luvun 13 §:n säännös on 1.1.2014 tullut korvatuksi edellä selostetulla pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n säännöksellä, johon on 1.9.2016 lisätty edellä selostettu menettämiskaavaa koskeva maininta. Nykyisen lain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 222/2010 vp, s. 284) ei ole kiinnitetty huomiota siihen, ettei pykälän 2 momentin sanamuoto syytteen käsittelyn aloittamisen osalta ollut muuttuneessa prosessiympäristössä enää yhtä yksiselitteinen kuin vanhan rikosprosessin aikana. Lainkohdan säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on 2 momentin osalta todettu ainoastaan seuraavaa:

”Pykälän 2 momentin kaksi ensimmäistä virkettä vastaisivat pykäläviittauksia lukuun ottamatta voimassa olevan lain 4 luvun 13 §:n kahta viimeistä virkettä. Vakuustakavarikon tapaan (6 luvun 5 §:n 1 momentti) takavarikkoakaan ei tarvitsisi ottaa uudelleen käsiteltäväksi aikaisemmin kuin kahden kuukauden kuluttua asian edellisestä käsittelystä. Momentin lopussa olisivat 14 §:n 3 momentissa olevia vastaavat virkkeet sellaisen henkilön kuulemisesta, jota asia koskee.”

Pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n 2 momentin sanamuodon perusteella säännöstä on edellä toteamallani tavoin mahdollista tulkita niin, että syytteen tai menettämiskaavan käsittely alkaa jo haasteen antamisella tai haasteen tiedoksi antamisella. Tällainen tulkinta ei kuitenkaan nyt kysymyksessä olevassa asiayhteydessä välttämättä johda lopputulokseen, joka on lain alkuperäisen tarkoituksen ja perusoikeuksien turvaamisen kannalta perustelluina.

Arvioidessani lainsäätäjän tarkoitusta en anna ratkaisevaa merkitystä edellä selostetuille hallitusten esitysten (HE 222/2010 vp ja HE 4/2016 vp) lausumille. Mielestäni lausumat viittaavat

lähinnä vain siihen, ettei käsillä olevaa problematiikkaa ole lainvalmistelussa rikosprosessin perusteellisista muutoksista huolimatta juurikaan pohdittu. Pidän tässä suhteessa mainittuja hallituksen esityksiä arvokkaampana oikeuslähteenä vanhempaa hallituksen esitystä [HE 14/1985 vp](#), jossa selvästi on useissa eri kohdissa lähdetty siitä, että syytteen tai vaatimuksen käsittelyllä tarkoitettiin istunokäsittelyä.

Lainsäädäntöhistoria viittaa nähdäkseni edellä todetuin tavoin siihen, että syytteen käsittelyn aloittamisella on alun perin ([HE 14/1985 vp](#)) tarkoitettu syytteen käsittelyä istunnossa. Tätä päätelmää tukee sekin, että aikaisemman pakkokeinolain säätämiseksi tehtyjä perusratkaisuja noudattavan nykyisen pakkokeinolainkin terminologiassa vaatimuksen käsittelemisellä tarkoitetaan asian käsittelemistä istunnossa. Tämä on havaittavissa esimerkiksi pakkokeinolain 3 luvussa, joka koskee tuomioistuimen menettelyä vangitsemisasiassa.

Pakkokeinolain 3 luvun 4 §:n mukaan vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä kello kaksitoista. Saman luvun 5 §:n mukaan pidätettyä koskeva vangitsemisvaatimus on otettava käsiteltäväksi viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta. Toimenpiteet, joilla käräjäoikeuteen saapuneen vangitsemisvaatimuksen käsittelyä pakkokeinoistunnossa valmistellaan, eivät siis pakkokeinolain terminologiassa ole vangitsemisvaatimuksen käsittelyä vaan käsittely tapahtuu istunnossa.

Takavarikko merkitsee yleensä puuttumista perustuslain 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan. Perusoikeuksiin puuttumista tarkoittavien säännöksiin tulee olla tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä ja niihin tulee liittyä riittävät oikeusturvatakeet. Mahdollisuus pakkokeinojen ennakkolliseen tai jälkikäteiseen tuomioistuinkontrolliin kuuluu yleensä olennaisena osana pakkokeinojen käyttöön liittyvään perusoikeuksien suojaan.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perusoikeuksiin puuttuminen on yleensä mahdollista vain lain nojalla. Tähän liittyy velvollisuus perusoikeusmyönteiseen laintulkintaan. Perusoikeusmyönteisen laintulkinnan mukaan viranomaisen tulee valita perusteltavissa olevista tulkintavaihtoehdoista sellainen, joka parhaiten edistää perusoikeuksien toteutumista. Perusoikeusmyönteisen laintulkinnan vaatimus koskee myös menettelyyn liittyvää tuomioistuintarkontrollia (esim. [KKO 2019:92](#), kohta 21).

Ihmis- ja perusoikeuksien toteutuminen on Euroopassa pitkälti kytketty siihen, että henkilöllä on oikeus saattaa tärkeimmät oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskevat kysymykset riippumattoman tuomioistuimen ratkaistavaksi. Muiden oikeuksien, kuten tässä tapauksessa omaisuuden suojan, on katsottu toteutuvan, kun henkilöllä on mahdollisuus (access to justice) oikeudenmukaisessa oikeudenkäynnissä (fair trial) saada tuomioistuimen puolueeton ratkaisu kiistanalaisiin kysymyksiin. Ongelmat pääsyyssä oikeuteen on nähty vakavana uhkana muidenkin perusoikeuksien toteutumiselle.

Oman käsitykseni mukaan takavarikon kumoamista koskeva vaatimus on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa sen saapumisesta tuomioistuimelle, jos sitä ennen ei ole tapahtunut sellaista syytteen käsittelyä, jonka yhteydessä takavarikkoa koskeva vaatimus olisi voitu esittää ja käsitellä. Mielestäni sellaisella ”syytteen käsittelyllä”, jonka yhteydessä ei ole voinut esittää ja käsitellä takavarikkovaatimusta, ei siis tässä asiayhteydessä ole merkitystä. Pakkokeinolain 7

luvun 15 §:ssä säädetty oikeussuojakeino ja viikon määräaika menettäisivät olennaisen osan merkityksestään, jos käsittely voisi laillisesti viivästyä jopa vuosia, tässä tapauksessa yli neljä kuukautta.

Mielestäni edellä esitetty tulkinta on lain tarkoituksen ja perusoikeuksien turvaamisen kannalta selvästi perustelluin. Asiaan liittyvä rikosprosessin muutoksista seurannut tietty tulkinnanvaraisuus huomioon ottaen en kuitenkaan voi pitää kärjäoikeuden menettelyä suorastaan lainvastaisena.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3 esittämäni käsityksen Varsinais-Suomen kärjäoikeuden tietoon.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös oikeusministeriölle ja esitän sen harkittavaksi, olisiko pakkokeinolain 7 luvun 15 §:n 2 momentin sääntelyä syytä selkeyttää rikosprosessissa tapahtuneet muutokset huomioon ottaen. Pyydän oikeusministeriötä ilmoittamaan minulle 31.12.2020 mennessä, mihin toimenpiteisiin esitykseni on mahdollisesti antanut aiheita.